

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

ГЕОГРАФІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА КРАЇНОЗНАВСТВА ТА ТУРИЗМУ

ВПЛИВ КОНФЛІКТУ ІРАНУ ТА США НА МІЖНАРОДНЕ
ЕКОНОМІЧНЕ ТА ПОЛІТИЧНЕ СЕРЕДОВИЩЕ: НАСЛІДКИ ДЛЯ
УКРАЇНИ

за спеціальністю – 106 Географія
за освітньо-професійною програмою «Економічна географія»
спеціалізація «Географічне країнознавство, політико-географічні та міжнародні
дослідження»
на здобуття освітнього ступеню: Бакалавра

Кваліфікаційна робота бакалавра
здобувача денної форми
навчання
Федорова Єгора Дмитровича

Науковий керівник:
д.геогр.н, доц. Брайчевський Ю.С.

КИЇВ – 2026

Зміст

Перелік скорочень	3
Вступ	4
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження геоконфлікту Ірану та США	7
1.1. Геоконфліктологія як напрям політичної географії	7
1.2. Методи дослідження конфлікту Ірану та США	11
Розділ 2. Вплив конфлікту Ірану та США на глобальну економіку та міжнародні відносини	15
2.1. Історичні передумови, причини, хронологія конфлікту	15
2.2. Вплив конфлікту Ірану та США на світові ринки нафти, газу та енергоносіїв	21
2.3. Вплив конфлікту Ірану та США на глобальну торгівлю та логістичні ланцюги	27
2.4. Вплив конфлікту на глобальне безпекове середовище	30
Розділ 3. Наслідки конфлікту Ірану та США для України	36
3.1. Вплив конфлікту Ірану та США на економічну та енергетичну безпеку України	36
3.2. Безпекові наслідки конфлікту: США як союзник України та Іран як партнер росії	40
3.3 Конфлікт Ірану та США як чинник посилення санкційного тиску на Іран і розвитку оборонного потенціалу України	44
Висновки	50
Список використаних джерел:	54

Перелік скорочень

БПЛА - безпілотний літальний апарат

ВПК - військово-промисловий комплекс

ЄС - Європейський Союз

МВФ - Міжнародний валютний фонд

МЕА - Міжнародне енергетичне агентство

ОАЕ - Об'єднані Арабські Емірати

ООН - Організація Об'єднаних Націй

ОПЕК - організація країн - експортерів нафти

ППО - протиповітряна оборона

РЕБ - радіоелектронна боротьба

ЮНКТАД - United Nations Conference on Trade and Development /
Конференція ООН з торгівлі та розвитку

СПГ - скраплений природний газ

США - Сполучені Штати Америки

JCPOA - Joint Comprehensive Plan of Action / Спільний всеосяжний план
дій

WTI - West Texas Intermediate, еталонний сорт американської нафти

Вступ

Актуальність теми зумовлена зростанням ролі геополітичних конфліктів у сучасній системі міжнародних відносин та їхнім впливом на міжнародне економічне і політичне середовище. Одним із найбільш складних і тривалих протистоянь сучасності є конфлікт між Іраном та Сполученими Штатами Америки, що поєднує політичні, військові, енергетичні, економічні та безпекові аспекти [8].

Конфлікт Ірану та США не обмежується лише двосторонніми відносинами між цими державами. Його наслідки проявляються на регіональному та глобальному рівнях, оскільки Близький Схід має важливе значення для світової енергетики, міжнародної торгівлі, морської логістики та системи безпеки. Особливу роль у цьому контексті відіграють Перська затока, Ормузька протока, Червоне море, Баб-ель-Мандебська протока та Суецький канал, через які проходять важливі потоки енергоносіїв і товарів [19].

Актуальність дослідження також пояснюється тим, що загострення між Іраном і США впливає на світові ринки нафти й газу, фінансові ринки, вартість морських перевезень, стабільність логістичних ланцюгів, санкційну політику та безпекову ситуацію на Близькому Сході. Ризики для судноплавства в районі Ормузької протоки, санкції проти Ірану, атаки в Червоному морі та діяльність підтримуваних Іраном сил демонструють, що цей конфлікт має значення не лише для США та Ірану, а й для ширшої міжнародної системи [21].

Для України ця тема є особливо важливою, оскільки міжнародна нестабільність впливає на її економічну та безпекову ситуацію. З одного боку, загострення на Близькому Сході може позначатися на світових цінах

на енергоносії, вартості пального, логістиці, імпорті товарів і загальній економічній стабільності. З іншого боку, конфлікт Ірану та США має значення для України через ширший контекст російсько-української війни, співпрацю Ірану з росією, постачання безпілотних технологій, санкційну політику США та Європейського Союзу, а також міжнародне позиціонування України в системі безпеки [30].

Мета дослідження — проаналізувати вплив конфлікту між Іраном та США на міжнародне економічне та політичне середовище, а також визначити його наслідки для України в економічному, енергетичному, політичному та безпековому аспектах.

Об’єкт дослідження — конфлікт між Іраном та США як складова сучасних міжнародних відносин і геополітичного протистояння на Близькому Сході

Предмет дослідження — вплив конфлікту Ірану та США на міжнародне економічне й політичне середовище, зокрема на енергетичні ринки, фінансові ринки, глобальну торгівлю, логістичні ланцюги, безпекову ситуацію та інтереси України.

Досягнення поставленої мети передбачає послідовний аналіз теоретико-методологічних основ дослідження геополітичних конфліктів, зокрема розкриття сутності геоконфліктології як напряму політичної географії та характеристику методів дослідження конфлікту Ірану та США. У роботі також розглядаються історичні передумови, причини й хронологія розвитку американо-іранського протистояння, його вплив на світові ринки нафти, газу, енергоносіїв і фінансові ринки. Окрему увагу приділено наслідкам конфлікту для глобальної торгівлі, логістичних ланцюгів і міжнародного безпекового середовища, зокрема позиції США, Європейського Союзу та інших міжнародних суб’єктів. Завершальним напрямом дослідження є визначення економічних, політичних та безпекових наслідків конфлікту Ірану та США для України.

Робота ґрунтується на аналізі наукових джерел, аналітичних матеріалів, міжнародних документів, статистичних даних, повідомлень міжнародних організацій та офіційних позицій держав, що стосуються конфлікту між Іраном і США, його впливу на економічні, політичні та безпекові процеси, а також наслідків для України [7].

У дослідженні використано історичний метод для аналізу передумов, причин і хронології конфлікту; політико-географічний метод — для вивчення просторового значення Близького Сходу, Перської затоки та ключових морських маршрутів; геополітичний аналіз — для визначення інтересів США, Ірану, Європейського Союзу, Росії та інших учасників міжнародних відносин; гео економічний метод - для оцінки впливу конфлікту на енергетичні ринки, фінансові ринки, торгівлю та логістику; статистичний метод - для аналізу показників морської торгівлі, енергетичних потоків, цін на нафту й змін логістичних маршрутів; системний підхід — для розгляду конфлікту як частини ширших міжнародних економічних, політичних і безпекових процесів [1].

Окрему увагу в роботі приділено наслідкам конфлікту Ірану та США для України. Зокрема, розглядається вплив близькосхідної нестабільності на енергетичну безпеку, логістику, міжнародну підтримку України, санкційну політику та загрози, пов'язані зі співпрацею Ірану з Російською Федерацією. Такий підхід дозволяє розглядати конфлікт Ірану та США не лише як регіональне протистояння, а як чинник, що має значення для глобального середовища та національних інтересів України [40].

Розділ 1. Теоретико-методологічні основи дослідження геоконфлікту Ірану та США

1.1. Геоконфліктологія як напрям політичної географії

Геоконфліктологія є одним із важливих напрямів сучасної політичної географії, що досліджує просторові особливості виникнення, розвитку та наслідків політичних, військових, територіальних, ресурсних, економічних і міждержавних конфліктів. Вона розглядає конфлікт не лише як політичне чи військове протистояння, а як складне суспільно-географічне явище, пов'язане з територією, кордонами, ресурсами, транспортними шляхами, стратегічним положенням держав і боротьбою за вплив у певних регіонах світу [7].

У межах політичної географії конфлікти мають особливе значення, оскільки більшість із них пов'язана з простором і територією. Держави та інші політичні учасники часто вступають у протистояння через контроль над важливими територіями, природними ресурсами, морськими протоками, прикордонними зонами, транспортними коридорами або регіонами, що мають стратегічне значення. Саме тому геоконфліктологія дає змогу аналізувати не тільки причини конфлікту, а й те, як географічне положення, просторові зв'язки та регіональні особливості впливають на його розвиток [2].

Політична географія вивчає просторову організацію політичного життя суспільства, територіальну структуру держав, політичні кордони, міжнародні відносини та геополітичні процеси [1]. У цьому контексті геоконфліктологія виступає як один із прикладних напрямів політичної географії, оскільки зосереджується на аналізі конфліктів, що виникають унаслідок зіткнення політичних, економічних, ресурсних і стратегічних

інтересів на певній території. Вона поєднує підходи політичної географії, геополітики, міжнародних відносин, конфліктології та геоекономіки

Важливим поняттям у межах геоконфліктології є геоконфліктне положення держави. Воно характеризує місце країни у системі міжнародних і регіональних конфліктів, її сусідство з нестабільними територіями, наявність потенційних загроз, участь у політичних або військових протистояннях, а також вплив зовнішніх учасників на її безпекове середовище. Дослідження геоконфліктного положення дозволяє зрозуміти, чому одні держави перебувають у зоні підвищеної напруженості, а інші виступають як посередники, союзники або зовнішні учасники конфліктів [4].

Геоконфліктологічний аналіз передбачає вивчення кількох основних складових конфлікту. По-перше, необхідно визначити його географічну локалізацію, тобто територію або регіон, у межах якого розгортається протистояння. По-друге, важливо з'ясувати причини конфлікту, серед яких можуть бути територіальні претензії, боротьба за ресурси, релігійні або етнополітичні суперечності, конкуренція за транспортні шляхи чи стратегічний вплив. По-третє, потрібно визначити основних учасників конфлікту, їхні інтереси, союзників і зовнішніх сторін. По-четверте, геоконфліктологія аналізує наслідки конфлікту для регіонального розвитку, міжнародної безпеки, економіки та політичної стабільності [4].

Особливе значення геоконфліктологія має в умовах глобалізації, коли навіть регіональний конфлікт може мати наслідки для всієї міжнародної системи. Сучасні конфлікти часто впливають не лише на безпеку окремих держав, а й на світові ринки, міжнародну торгівлю, енергетичну політику, логістичні ланцюги та дипломатичні відносини. Напруження в одному регіоні може спричинити зростання цін на енергоносії, зміну маршрутів перевезень, посилення санкційного тиску або перегляд зовнішньополітичних пріоритетів держав [7].

Також окрему роль у геоконфліктології відіграє аналіз політико-територіальних конфліктів. Такі конфлікти виникають тоді, коли політичні суперечності мають чітко виражений територіальний характер. Вони можуть бути пов'язані з кордонами, статусом певних територій, доступом до природних ресурсів, контролем над морськими просторами або стратегічними транспортними вузлами. Політико-територіальні конфлікти впливають не лише на внутрішню стабільність держав, а й на формування сучасної політичної карти світу [5].

У сучасній політичній географії важливо враховувати, що конфлікти не завжди проявляються у формі відкритої війни. Вони можуть мати дипломатичний, економічний, санкційний, інформаційний або гібридний характер. Держави можуть впливати одна на одну через обмеження торгівлі, фінансові санкції, контроль над технологіями, підтримку союзників, військову присутність у регіоні або використання енергетичних ресурсів як інструменту політичного тиску. Саме тому сучасна геоконфліктологія досліджує не лише бойові дії, а й ширші механізми протистояння між державами [7].

Конфлікт між Іраном та Сполученими Штатами Америки є показовим прикладом геополітичного та геоекономічного протистояння, яке має значний просторовий вимір. Його значення пояснюється не лише політичними суперечностями між двома державами, а й стратегічним положенням Ірану на Близькому Сході. Іран розташований у районі Перської затоки та має вплив на безпеку Ормузької протоки, яка є одним із ключових маршрутів транспортування нафти й газу. Через це будь-яке загострення у відносинах між Іраном і США може впливати на світові енергетичні ринки, міжнародну торгівлю та безпекову ситуацію в регіоні [19].

З геоконфліктологічної точки зору конфлікт Ірану та США має багаторівневий характер. На двосторонньому рівні він проявляється у

політичному, дипломатичному, санкційному та військовому протистоянні між двома державами. На регіональному рівні він впливає на ситуацію на Близькому Сході, зокрема в Іраку, Сирії, Ємені, Лівані та Перській затоці. На глобальному рівні цей конфлікт позначається на міжнародній безпеці, енергетичній політиці, логістичних маршрутах і позиціях провідних світових міжнародних суб'єктів [8].

Важливою особливістю цього конфлікту є його зв'язок із глобальними економічними процесами. Іран є важливим учасником у регіоні, що має значні енергетичні ресурси та розташований поблизу ключових транспортних шляхів. США в свою чергу, виступають як глобальна держава, що має політичні, військові та економічні інтереси на Близькому Сході. Тому конфлікт між цими країнами виходить за межі двосторонніх відносин і впливає на ширше міжнародне економічне та політичне середовище [8].

Для України дослідження конфлікту Ірану та США також має важливе значення. По-перше, загострення на Близькому Сході може впливати на світові ціни на нафту й газ, що має значення для української економіки та енергетичної безпеки. По-друге, конфлікт пов'язаний із ширшим безпековим контекстом, оскільки Іран підтримує зв'язки з російською Федерацією, яка веде війну проти України [30]. По-третє, позиція США щодо Ірану впливає на міжнародну санкційну політику, систему союзів і загальний баланс сил у світі, що також має значення для України [40].

Таким чином, геоконфліктологія як напрям політичної географії дає змогу комплексно досліджувати конфлікти через поєднання просторових, політичних, економічних, ресурсних і безпекових чинників. Вона дозволяє розглядати конфлікт Ірану та США не лише як проблему двосторонніх відносин, а як важливий чинник формування міжнародного економічного

та політичного середовища. Такий підхід є необхідним для подальшого аналізу наслідків цього конфлікту для глобальних процесів і для України зокрема [7].

1.2. Методи дослідження конфлікту Ірану та США

Дослідження конфлікту між Іраном та Сполученими Штатами Америки потребує комплексного підходу, оскільки це протистояння має історичний, політичний, економічний, енергетичний, логістичний і безпековий характер. Для його аналізу важливо враховувати не лише розвиток двосторонніх відносин між Іраном і США, а й ширший регіональний та глобальний контекст: роль Близького Сходу в міжнародній політиці, значення Перської затоки та Ормузької протоки для енергетичних ринків, вплив кризи в Червоному морі на логістичні маршрути, позицію Європейського Союзу та наслідки конфлікту для України [8].

Одним із основних методів дослідження є історичний метод. Він використовується для аналізу передумов виникнення конфлікту, його причин, основних етапів розвитку та зміни характеру американо-іранських відносин. За допомогою цього методу розглядаються події, які вплинули на формування сучасного протистояння: підтримка США шахського режиму, Ісламська революція 1979 року, криза із заручниками в американському посольстві в Тегерані, ірано-іракська війна, санкційна політика, ядерна програма Ірану, вихід США зі Спільного всеосяжного плану дій у 2018 році та подальші етапи загострення. Історичний метод дозволяє показати, що сучасний конфлікт є результатом тривалого накопичення політичних, ідеологічних, економічних і безпекових суперечностей [11].

Важливе значення має політико-географічний метод, який дає можливість дослідити просторові особливості конфлікту. Він використовується для аналізу географічного положення Ірану, ролі

Близького Сходу в міжнародних відносинах, значення Перської затоки, Ормузької протоки, Червоного моря, Баб-ель-Мандебської протоки та Суецького каналу. За допомогою цього методу конфлікт Ірану та США розглядається не лише як політичне протистояння, а як явище, пов'язане з конкретними територіями, морськими шляхами, енергетичними потоками та транспортно-логістичними вузлами. Це дозволяє пояснити, чому регіональний конфлікт має наслідки для глобальної торгівлі, енергетики та безпеки [19].

Для вивчення інтересів основних сторін застосовується геополітичний аналіз. Він дає змогу визначити стратегічні цілі США та Ірану, їхні позиції на Близькому Сході, роль союзників і партнерів, а також участь інших міжнародних суб'єктів. У межах цього методу аналізуються інтереси США, Ірану, Європейського Союзу, росії, Китаю, Ізраїлю, країн Перської затоки та України. Геополітичний аналіз дозволяє розглядати конфлікт у ширшому контексті боротьби за вплив на Близькому Сході, трансформації системи міжнародної безпеки та зміни балансу сил у світі [3].

Окреме значення має геоекономічний метод, оскільки конфлікт Ірану та США на пряму впливає на міжнародну економіку. Цей метод використовується для оцінки впливу конфлікту на світові ринки нафти, газу, енергоносіїв, фінансові ринки, морську торгівлю та логістичні ланцюги. Через геоекономічний аналіз можна пояснити, як політична напруженість у регіоні Перської затоки впливає на ціни на нафту, страхування суден, вартість фрахту, маршрути постачання та інвестиційні очікування. Також цей метод дозволяє оцінити, як санкційна політика США щодо Ірану впливає на енергетичний сектор, міжнародні компанії та глобальні економічні потоки [20].

У роботі застосовується також статистичний метод. Він застосовується для аналізу кількісних показників, які підтверджують

вплив конфлікту на міжнародне економічне середовище. Зокрема, розглядаються обсяги транспортування нафти через Ормузьку протоку, частка морської торгівлі у світовій торгівлі товарами, зміни руху суден через Суецький канал і Баб-ель-Мандебську протоку, динаміка використання маршруту навколо мису Доброї Надії, а також коливання цін на нафту після окремих етапів ескалації. Використання статистичних даних дозволяє зробити аналіз більш обґрунтованим і показати конкретні масштаби впливу конфлікту [21].

Для аналізу міжнародної реакції застосовується метод аналізу документів та аналітичних матеріалів. У роботі враховуються міжнародні угоди, офіційні заяви держав, рішення Європейського Союзу щодо санкцій, матеріали міжнародних організацій, аналітичні звіти, статистичні бази даних і повідомлення авторитетних інформаційних агентств. Цей метод дозволяє оцінити позиції США, ЄС, Ірану, України та інших учасників міжнародних відносин щодо конфлікту, санкційної політики, безпеки судноплавства, ядерної програми Ірану та військово-технічної співпраці Ірану з росією [33].

Важливим для дослідження є порівняльний метод. Він дає змогу зіставити вплив конфлікту на різні групи держав і регіонів. Наприклад, для країн Перської затоки першочергове значення має безпека енергетичних маршрутів, для Європейського Союзу — стабільність торгівлі, енергетичних ринків і санкційна політика, для США — стримування Ірану Іта захист союзників, а для України — безпекові наслідки ірансько-російської співпраці та вплив глобальної нестабільності на економіку. Такий підхід дозволяє показати, що наслідки конфлікту не є однаковими для всіх учасників міжнародної системи [8].

У роботі застосовується також системний підхід. Він дозволяє розглядати конфлікт Ірану та США не як окрему подію, а як частину ширших міжнародних економічних, політичних і безпекових процесів. У

межах цього підходу конфлікт аналізується у взаємозв'язку з енергетичною безпекою, санкційною політикою, міжнародною торгівлею, логістичними ланцюгами, військовою присутністю США на Близькому Сході, позицією Європейського Союзу та російсько-українською війною. Саме системний підхід дає змогу показати, що американо-іранське протистояння має не лише регіональні, а й глобальні наслідки [7].

Картографічний метод у межах цього дослідження має допоміжне значення. Він використовується не як окремий інструмент побудови карт, а як спосіб просторового осмислення конфлікту: визначення положення Ірану, Перської затоки, Ормузької протоки, Червоного моря, Баб-ель-Мандебської протоки, Суецького каналу та основних морських маршрутів. Такий підхід допомагає краще зрозуміти, чому саме географічне положення Ірану та близькосхідного регіону робить цей конфлікт важливим для світової економіки, торгівлі й безпеки [2].

Таким чином, у роботі використано поєднання історичного, політико-географічного, геополітичного, геоекономічного, статистичного, порівняльного методів, методу аналізу документів та системного підходу. Їх застосування дає змогу комплексно дослідити передумови й розвиток конфлікту Ірану та США, його вплив на енергетичні й фінансові ринки, глобальну торгівлю, логістичні ланцюги, міжнародне безпекове середовище, а також наслідки для України.

Розділ 2. Вплив конфлікту Ірану та США на глобальну економіку та міжнародні відносини

2.1. Історичні передумови, причини, хронологія конфлікту

Конфлікт між Іраном та Сполученими Штатами Америки є одним із найбільш тривалих і складних протистоянь у сучасних міжнародних відносинах. Його формування пов'язане не лише з двосторонніми політичними суперечностями, а й із ширшим геополітичним контекстом Близького Сходу, боротьбою за вплив у регіоні Перської затоки, питаннями енергетичної безпеки, санкційною політикою, ядерною програмою Ірану та підтримкою різних регіональних сил [8].

Історичні передумови конфлікту беруть початок ще з середини ХХ століття, коли Іран був важливим партнером США на Близькому Сході. У період правління шаха Мохаммеда Рези Пехлеві Вашингтон розглядав Іран як одного з ключових союзників у регіоні, особливо в умовах холодної війни. Сполучені Штати підтримували іранський монархічний режим, оскільки він забезпечував прозахідний політичний курс, доступ до енергетичних ресурсів і стримування радянського впливу в регіоні. Водночас така підтримка поступово формувала в іранському суспільстві негативне ставлення до США, які сприймалися частиною населення як зовнішня сила, що втручається у внутрішні справи держави [8].

Важливою передумовою майбутнього протистояння стала трансформація ролі Ірану в американській близькосхідній політиці у 1960-1970-х роках. У цей період США розглядали Іран як опору своєї регіональної стратегії в зоні Перської затоки. В межах американської політики того часу Іран перетворювався на активного учасника регіональних процесів, його військовий і політичний потенціал

посилювався, а сам він ставав важливою ланкою у системі стримування загроз на Близькому Сході. Це, однак, посилювало залежність шахського режиму від США та сприяло зростанню внутрішньої опозиції до прозахідного курсу країни [11].

До Ісламської революції 1979 року Іран був одним із найбільш модернізованих союзників США на Близькому Сході. У період правління шаха Мохаммеда Рези Пехлеві держава проводила курс на швидку модернізацію, індустріалізацію, розвиток освіти, урбанізацію та часткову вестернізацію суспільного життя. Особливо помітними ці зміни були у великих містах, де формувався сучасний міський простір, розвивалися університети, промисловість, інфраструктура та світська культура. Водночас така модернізація мала суперечливий характер: вона поєднувалася з авторитарним правлінням шаха, обмеженням політичної опозиції, соціальною нерівністю та невдоволенням частини населення надмірним західним впливом. Саме ця суперечність між зовнішньою модернізацією та внутрішньою політичною напругою стала однією з передумов Ісламської революції 1979 року [8].

Унаслідок революції шахський режим було повалено, а Іран став Ісламською Республікою. Нова влада на чолі з аятолою Рухоллою Хомейні проголосила антизахідний і насамперед антиамериканський курс. США почали сприйматися іранським керівництвом як символ зовнішнього втручання, політичного тиску та підтримки попереднього авторитарного режиму. Саме після 1979 року двосторонні відносини перейшли від партнерства до відкритого політичного протистояння [11].

Однією з найгостріших подій початкового етапу конфлікту стала криза із заручниками в американському посольстві в Тегерані. У листопаді 1979 року група іранських студентів захопила посольство США, а американські дипломати та громадяни утримувалися в заручниках понад рік. Ця подія остаточно зруйнувала довіру між країнами та стала символом

нового етапу американо-іранських відносин. Для США Іран перетворився на джерело нестабільності на Близькому Сході, а для Ірану США стали головним зовнішньо політичним противником [9].

Причини конфлікту між Іраном та США мають комплексний характер і сформувалися під впливом історичних, політичних, ідеологічних, економічних та безпекових чинників. Однією з головних причин стало тривале втручання США у політичні процеси Ірану до Ісламської революції 1979 року, зокрема підтримка шахського режиму, який орієнтувався на Захід. Після революції нова іранська влада почала сприймати США як символ зовнішнього тиску та загрози державному суверенітету. Важливу роль відіграв ідеологічний чинник: Ісламська Республіка Іран будувала свою зовнішню політику на протиставленні західному впливу, тоді як США розглядали Іран як джерело нестабільності на Близькому Сході [8].

Геополітичною причиною конфлікту стала боротьба за вплив у регіоні Перської затоки, Іраку, Сирії, Лівані та Ємені, де Іран підтримує союзні політичні й військові сили, а США намагаються стримувати розширення іранського впливу. Геоекономічний вимір конфлікту пов'язаний із нафтою, газом, санкціями та контролем над важливими морськими шляхами, насамперед Ормузькою протокою. Окремою причиною є питання безпеки, зокрема ядерна програма Ірану, розвиток ракетних технологій, військова присутність США в регіоні та підтримка Іраном сил, які Вашингтон вважає загрозою для своїх союзників. Саме поєднання цих чинників перетворило американо-іранський конфлікт із двосторонньої суперечки на один із ключових елементів сучасної близькосхідної та глобальної політики [11].

У 1980-х роках конфлікт розвивався на тлі ірано-іракської війни. США прагнули не допустити посилення Ірану після революції, тому їхня політика в регіоні була спрямована на стримування Тегерана та

збереження балансу сил у Перській затоці. Політика США щодо Грану за адміністрації Р. Рейгана, Вашингтоном розглядалась Перська затока як стратегічно важливий регіон, а політика США щодо Грану визначалася не лише двосторонніми суперечностями, а й загальною логікою холодної війни та необхідністю контролю над регіональною безпекою [11].

Окреме місце в історії американо-іранських відносин посів скандал «Іран-контрас», пов'язаний із таємними контактами між представниками США та Ірану в 1980-х роках. Його суть полягала в тому, що окремі представники адміністрації президента Рональда Рейгана таємно організовували продаж зброї Ірану, хоча офіційно США обмежували співпрацю з Тегераном і розглядали його як противника. Частина отриманих коштів планували використати для підтримки антикомуністичних повстанців «контрас» у Нікарагуа. Ця справа показала суперечливість американської політики: з одного боку, США офіційно стримували Іран, а з іншого — в окремих ситуаціях вступали з ним у приховані контакти. Після розголошення скандалу Вашингтон був змушений посилити політичну жорсткість щодо Ірану, щоб відновити довіру союзників у регіоні Перської затоки та зберегти власний авторитет у міжнародній політиці [11].

У 1990-х роках конфлікт дедалі більше переходив у площину санкційної політики. США звинувачували Іран у підтримці радикальних угруповань, загрозі для Ізраїлю, розвитку ракетних технологій і прагненні посилити свій вплив у регіоні. У відповідь Іран розглядав американські санкції як інструмент політичного та економічного тиску. Таким чином, санкції стали одним із головних механізмів протистояння між двома державами [8].

Важливим чинником загострення стала ядерна програма Ірану. США та їхні союзники розглядали її як потенційну загрозу міжнародній безпеці, тоді як іран наполягав на мирному характері своєї ядерної діяльності. У

2015 році було укладено Спільний всеосяжний план дій, відомий як JCOA (Joint Comprehensive Plan of Action -пільний осяжний план дій). Ця угода передбачала обмеження іранської ядерної програми в обмін на послаблення санкцій. Однак у 2018 році США вийшли з угоди та відновили санкційний тиск на Іран, що стало новим етапом ескалації. Після цього Іран поступово почав відходити від частини обмежень, передбачених домовленостями [10].

Ще одним важливим етапом протистояння стала ліквідація іранського генерала Касема Сулеймані у січні 2020 року внаслідок американського удару в Багдаді. Сулеймані був командувачем сил «Кудс» Корпусу вартівих ісламської революції та відігравав значну роль у формуванні регіональної політики Ірану. Його загибель різко загострила відносини між Тегераном і Вашингтоном та створила ризик прямого військового зіткнення. У відповідь Іран завдав ракетного удару по американських військових об'єктах в Іраку [14].

У сучасний період конфлікт Ірану та США дедалі більше проявляється не лише у двосторонньому форматі, а й через регіональні кризи. Іран має значний вплив у Сирії, Іраку, Лівані та Ємені, підтримуючи союзні політичні та військові сили. США, своєю чергою, зберігають військову та політичну присутність на Близькому Сході, підтримують союзників у регіоні та намагаються обмежити іранський вплив. У цьому контексті сирійська криза є одним із прикладів того, як протистояння між Іраном і США проявляється через ширше регіональне середовище. Дослідники сирійської кризи підкреслюють, що вона вийшла за межі внутрішнього конфлікту та стала полем зіткнення інтересів різних зовнішніх сил, зокрема регіональних і глобальних держав [8].

Саме через це конфлікт Ірану та США не можна розглядати лише як протистояння двох держав. Він є частиною ширшої боротьби за вплив на Близькому Сході, де перетинаються інтереси США, Ірану, Ізраїлю,

Саудівської Аравії, Туреччини, росії та інших суб'єктів міжнародної політики. У дослідженнях американської політики щодо Сирії та України наголошується, що такі конфлікти впливають на баланс сил не лише на регіональному, а й на глобальному рівні. Це важливо для розуміння того, чому близькосхідні кризи мають значення і для безпекової ситуації в Європі та Україні.

Причини конфлікту Ірану та США можна поділити на кілька основних груп. Перша група — історико-політичні причини, пов'язані з підтримкою США шахського режиму, подіями Ісламської революції 1979 року та кризою із заручниками. Друга група — ідеологічні причини, оскільки Ісламська Республіка Іран значною мірою будувала свою зовнішню політику на антиамериканській риториці. Третя група - геополітичні причини, що проявляються у боротьбі за вплив на Близькому Сході, насамперед у Перській затоці, Іраку, Сирії, Лівані та Ємені. Четверта група — геоекономічні причини, пов'язані з нафтою, газом, санкціями, Ормузькою протокою та контролем над енергетичними потоками. П'ята група — безпекові причини, серед яких ядерна програма Ірану, ракетні технології, військова присутність США в регіоні та підтримка Іраном союзних сил [8].

Хронологічно розвиток конфлікту можна поділити на кілька основних етапів. Перший етап охоплює період до 1979 року, коли Іран був союзником США, але всередині країни поступово накопичувалося невдоволення західним впливом і політикою шаха. Другий етап почався після Ісламської революції 1979 року та кризи із заручниками, коли відносини між країнами стали відкрито ворожими. Третій етап припадає на 1980-ті роки, коли конфлікт розвивався на тлі ірано-іракської війни, політики адміністрації Рейгана та скандалу «Іран-контрас». Четвертий етап охоплює 1990-ті — початок 2000-х років, коли основним інструментом

протистояння стали санкції та звинувачення Ірану в підтримці радикальних сил. П'ятий етап пов'язаний із ядерною програмою Ірану, укладенням спільного всеосяжного плану дій (JCPOA) у 2015 році та виходом США з цієї угоди у 2018 році. Шостий етап розпочався після 2020 року й характеризується загостренням регіонального протистояння, зростанням ролі Ірану в близькосхідних кризах, посиленням санкційного тиску та впливом цього конфлікту на глобальне безпекове середовище.

2.2. Вплив конфлікту Ірану та США на світові ринки нафти, газу та енергоносіїв

Конфлікт між Іраном та США має значний вплив на світові ринки нафти, газу та енергоносіїв, оскільки він пов'язаний із одним із найважливіших енергетичних регіонів світу — Перською затокою. Саме в цьому регіоні зосереджені великі запаси нафти й газу, а також проходять ключові маршрути транспортування енергоресурсів до країн Азії, Європи та інших частин світу. Тому будь-яке загострення між Іраном і США сприймається світовими ринками як потенційна загроза стабільності енергопостачання [19].

Особливе значення має географічне положення Ірану. Держава розташована біля Перської затоки та має безпосередній вихід до Ормузької протоки — одного з найважливіших морських транспортних вузлів світової енергетики. Ормузька протока з'єднує Перську затоку з Оманською затокою і Аравійським морем, тому через неї проходить значна частина експорту енергоносіїв із країн Перської затоки [19]. За даними Управління енергетичної інформації США, у першій половині 2025 року через Ормузьку протоку проходило в середньому 20,9 млн барелів нафти на добу, що дорівнювало приблизно 20% світового споживання рідких нафтових ресурсів і близько чверті світової морської торгівлі нафтою [18].

Через цей маршрут експортуються енергоносії з Ірану, Саудівської Аравії, Іраку, Кувейту, Катару, ОАЕ та інших держав регіону [19]. Крім нафти, Ормузька протока має велике значення і для ринку скрапленого природного газу: у 2024 році через неї проходило близько 20% світової торгівлі скрапленим природним газом (СПГ), переважно з Катару. Зокрема, Катар експортував через Ормузьку протоку близько 9,3 млрд кубічних футів СПГ на добу, а ОАЕ — близько 0,7 млрд кубічних футів на добу. Саме тому будь-яке загострення між Іраном і США в районі Перської затоки створює ризики не лише для нафтового, а й для газового ринку [19].

Водночас важливо, що Ормузьку протоку складно швидко замінити іншими маршрутами. Частина країн Перської затоки має альтернативну трубопровідну інфраструктуру, зокрема маршрути Саудівської Аравії до Червоного моря та ОАЕ до порту Фуджейра. Однак, за оцінками Міжнародного енергетичного агентства, їхня додаткова пропускна здатність становить лише близько 3,5-5,5 млн барелів на добу. Це значно менше від обсягів, які регулярно проходять через Ормузьку протоку, тому у разі серйозного порушення судноплавства повністю компенсувати втрату цього маршруту було б складно. Саме обмеженість альтернативних шляхів робить Ормузьку протоку не лише енергетичним, а й стратегічним елементом світової торгівлі [18].

Саме тому Ормузька протока є не лише транспортним шляхом, а й важливим геополітичним інструментом. Міжнародне енергетичне агентство зазначає, що Ормузька протока є головним маршрутом експорту нафти для Саудівської Аравії, ОАЕ, Кувейту, Катару, Іраку, Бахрейну та Ірану. У разі тривалого порушення судноплавства через цю протоку світовий ринок може втратити доступ не лише до значної частини поставок, а й до більшої частини вільних виробничих потужностей, які переважно зосереджені в країнах Перської затоки [19].

Вплив конфлікту Іран — США на нафтовий ринок проявляється насамперед через ризик перебоїв у постачанні. Навіть якщо фактичного перекриття Ормузької протоки не відбувається, сама загроза ескалації здатна впливати на очікування трейдерів, страхові витрати, вартість морських перевезень і ціни на нафту. Світовий ринок енергоносіїв дуже чутливий до політичної нестабільності в регіонах видобутку й транспортування нафти. Тому загострення між Вашингтоном і Тегераном може спричиняти короткострокові стрибки цін, особливо якщо воно супроводжується військовими діями, санкціями або погрозами щодо судноплавства [20].

Конфлікт Ірану та США впливає не лише на фізичні поставки енергоносіїв, а й на фінансові ринки, оскільки нафта є біржовим товаром і активно торгується через ф'ючерсні контракти. У періоди загострення інвестори реагують не лише на фактичне скорочення поставок, а й на ризик майбутніх перебоїв, тому ціни можуть зростати навіть без реального перекриття Ормузької протоки або зупинки видобутку. Наприклад, після американського удару в січні 2020 року, внаслідок якого був ліквідований іранський генерал Касем Сулеймані, ціни на еталонні сорти нафти швидко зросли: Brent, який є основним ціновим орієнтиром для європейського та світового нафтового ринку, піднявся на 3,6% — до 68,60 дол. за барель, а WTI, який є головним орієнтиром для нафтового ринку США, зріс на 3,1% — до 63,05 дол. за барель [20]. Це демонструє, що навіть окрема військово-політична подія здатна швидко впливати на біржові ціни на нафту та очікування інвесторів щодо подальшої стабільності енергетичних поставок.

Фінансовий ефект конфлікту проявляється також через інфляційні очікування. Коли зростають ціни на нафту, дорожчають транспорт, пальне, виробництво товарів і міжнародна логістика. Це може впливати на рішення центральних банків, валютні курси та поведінку інвесторів. Світовий банк

у звіті про товарні ринки зазначав, що ризик розширення конфлікту на Близькому Сході може призвести до значного зростання цін на нафту й відновлення глобального інфляційного тиску. Тобто енергетична нестабільність у регіоні Перської затоки може переходити у ширшу фінансово-економічну нестабільність [20].

Ще одним механізмом впливу є реакція фондових ринків та акцій енергетичних компаній. У періоди зростання цін на нафту акції нафтовидобувних компаній можуть отримувати короткострокову підтримку, тоді як компанії, залежні від дорогого пального й морських перевезень, навпаки, стикаються з додатковими витратами. Для країн-імпортерів енергоносіїв зростання нафтових цін може погіршувати торговельний баланс, посилювати інфляцію та тиснути на національні валюти. Для країн-експортерів нафти, навпаки, високі ціни можуть тимчасово збільшувати доходи бюджету. Саме тому реакція фінансових ринків на загострення конфлікту Ірану та США є нерівномірною: одні сектори можуть вигравати від високих цін на нафту, а інші - зазнавати втрат через подорожчання енергоносіїв і логістики [20].

Показовим є і зворотний ефект: коли з'являються ознаки деескалації, ринки швидко реагують зниженням нафтових цін і покращенням настроїв інвесторів. Наприклад, Reuters у травні 2026 року повідомляло, що на тлі очікувань можливої мирної домовленості між США та Іраном ціна Brent знизилася приблизно на 5,5% і опустилася нижче 100 дол. за барель, а фондові індекси в Індії зросли до двотижневого максимуму. Це показує, що фінансові ринки реагують не лише на самі бойові дії або санкції, а й на дипломатичні сигнали, очікування інвесторів і перспективи стабілізації енергетичних поставок [20].

Другий важливий механізм впливу — санкційна політика США щодо Ірану. Американські санкції обмежують можливості Ірану експортувати нафту, залучати іноземні інвестиції в енергетичний сектор,

оновлювати інфраструктуру та отримувати доступ до міжнародних фінансових ринків. Це зменшує потенціал Ірану як одного з великих виробників енергоносіїв і впливає на пропозицію на світовому ринку [8]. Управління енергетичної інформації США зазначає, що санкції проти Ірану були спрямовані на його нафтовий експорт, імпорт, великі інвестиції в нафтовий і газовий сектор, а також на доступ до європейських і американських фінансових операцій.

Санкції також створюють нерівномірність у глобальних енергетичних потоках. Частина іранської нафти не потрапляє на відкритий ринок або продається з дисконтом через обмежені канали постачання. Це впливає як на доходи самого Ірану, так і на поведінку інших виробників, зокрема країн ОПЕК. Іран є членом ОПЕК, тому його виробничі можливості та обмеження мають значення для загального балансу попиту й пропозиції на світовому нафтовому ринку. Звіти ОПЕК використовуються для аналізу світового видобутку, запасів, експорту та ролі окремих держав у глобальній енергетичній системі [33].

Важливо, що конфлікт Ірану та США впливає не лише на нафту, а й на ринок природного газу. Іран має одні з найбільших запасів природного газу у світі, однак через санкції, інфраструктурні обмеження та політичну ізоляцію не реалізує свій потенціал повною мірою на світовому ринку. Крім того, значення Ормузької протоки важливе і для скрапленого природного газу, особливо з Катару, який є одним із провідних експортерів СПГ. Тому загроза нестабільності в Ормузькій протоці може впливати не лише на нафтові поставки, а й на глобальну газову безпеку [19].

Конфлікт також має психологічний та інвестиційний вплив на енергетичні ринки. У періоди загострення інвестори та енергетичні компанії враховують підвищені ризики для видобутку, транспортування й страхування енергоносіїв. Це може призводити до зростання витрат на транспортування, підвищення страхових премій для танкерів,

перенаправлення маршрутів і збільшення загальної вартості енергоресурсів. Навіть тимчасова нестабільність у Перській затоці здатна створити ефект невизначеності, який відчувається на світових біржах [20].

Окремо слід зазначити, що країни Перської затоки намагаються зменшити залежність від Ормузької протоки через розвиток альтернативної інфраструктури. Наприклад, ОАЕ розвивають нафтові маршрути в обхід Ормузу, щоб знизити ризики, пов'язані з можливою ескалацією в регіоні. Це свідчить про те, що конфлікт Ірану та США має довгостроковий вплив не лише на ціни, а й на просторову організацію енергетичної логістики. Reuters у 2026 році повідомляв про будівництво нового нафтопроводу ОАЕ в обхід Ормузької протоки як реакцію на вразливість цього маршруту в умовах регіональної нестабільності [18].

Для країн-імпортерів енергоносіїв конфлікт Ірану та США створює додаткові ризики енергетичної безпеки. Найбільш вразливими є держави, які значною мірою залежать від імпорту нафти й газу з Перської затоки. Це насамперед країни Азії, зокрема Китай, Індія, Японія та Південна Корея. Порушення поставок або зростання цін на енергоносії може впливати на їхню промисловість, транспорт, інфляцію та загальну економічну стабільність. Водночас наслідки відчувають і європейські держави, оскільки світовий ринок енергоресурсів є взаємопов'язаним [19].

Для України цей конфлікт також має значення, хоча вона не є прямим учасником подій у Перській затоці. Зростання світових цін на нафту й таз може впливати на вартість пального, логістики, імпортних товарів, виробничих витрат і загальний рівень інфляції. Крім того, енергетична нестабільність у світі може впливати на політику партнерів України, зокрема США та країн ЄС, які змушені одночасно реагувати на виклики в Європі та на Близькому Сході [26]. Отже, конфлікт Ірану та США опосередковано впливає і на українське економічне та безпекове середовище.

Таким чином, вплив конфлікту Іран — США на світові ринки нафти, газу та енергоносіїв проявляється через кілька основних механізмів: загрозу перебоїв у постачанні через Ормузьку протоку, санкційне обмеження іранського енергетичного сектору, коливання світових цін, зростання витрат на транспортування і страхування, а також посилення енергетичної невизначеності. Перська затока залишається одним із ключових регіонів світової енергетики, тому будь-яке загострення між Іраном і США має значення не лише для двох держав, а й для глобальної економіки та енергетичної безпеки.

2.3. Вплив конфлікту Ірану та США на глобальну торгівлю та логістичні ланцюги

Конфлікт між Іраном та США впливає на глобальну торгівлю передусім через вразливість ключових морських маршрутів Близького Сходу. Світова торгівля значною мірою залежить від морського транспорту: за даними ЮНКТАД, понад 80% обсягу світової торгівлі товарами перевозиться морем. Тому нестабільність у районах, де зосереджені головні морські проходи, швидко впливає на логістику, вартість перевезень, строки доставки та стабільність ланцюгів постачання [21].

До загострення ситуації в регіоні логістичні ланцюги між Азією, Європою та Близьким Сходом значною мірою спиралися на коротші й економічно вигідніші маршрути через Індійський океан, Червоне море, Баб-ель-Мандебську протоку та Суецький канал. Цей шлях був одним із головних для контейнерних перевезень між азійськими виробничими центрами та європейськими ринками. За оцінками фахівців Міжнародного валютного фонду (МВФ), через Суецький канал у звичайних умовах проходить близько 15% світової морської торгівлі [21].

Для енергетичної торгівлі ключове значення зберігає Ормузька протока, однак її роль детальніше розглянуто в попередньому підрозділі. У контексті глобальної логістики важливо підкреслити, що нестабільність навколо Ормузу впливає не лише на енергетичні ринки, а й на страхування суден, вартість фрахту, безпеку морських маршрутів і загальну передбачуваність міжнародних перевезень [21].

Тобто до загострень основна модель постачання виглядала так: енергоносії з Перської затоки проходили через Ормузьку протоку до азійських і європейських ринків, а значна частина контейнерних вантажів між Азією та Європою рухалася через Червоне море і Суецький канал.

Така модель була вигідною, оскільки скорочувала відстань, час доставки та витрати на паливо. Вона також дозволяла компаніям працювати за принципом регулярних поставок, коли виробники, порти, склади й торговельні мережі були прив'язані до прогнозованого графіка морських перевезень [23].

Після загострення безпекової ситуації на Близькому Сході ця модель стала менш стабільною. Особливо помітним це стало після атак на комерційні судна в районі Червоного моря та Баб-ель-Мандебської протоки, які пов'язують із ширшим регіональним протистоянням, у якому Іран підтримує хуситів у Ємені. За даними фахівців Міжнародного валютного фонду (МВФ), у перші два місяці 2024 року торгівля через Суецький канал скоротилася приблизно на 50% порівняно з попереднім роком [22].

Світовий банк також фіксував різке падіння морської активності на цьому напрямку. Станом на кінець березня 2024 року рух через Суецький канал і Баб-ель-Мандебську протоку скоротився приблизно наполовину, тоді як використання маршруту навколо мису Доброї Надії зросло на 100%. Це означає, що значна частина суден, які раніше йшли коротким маршрутом через Суецький канал, була змушена обходити Африку [25].

Зміна маршрутів безпосередньо вплинула на логістичні ланцюги. Перехід із маршруту через Суецький канал на маршрут навколо мису Доброї Надії збільшує відстань між Азією та Європою, подовжує строки доставки, підвищує витрати на пальне та зменшує доступність суден для інших перевезень. За оцінками Міжнародного валютного фонду (МВФ), обхід Африки може додавати до доставки приблизно 10 днів або більше. Для компаній це означає затримки постачання сировини, комплектуючих, споживчих товарів, електроніки, автомобільних компонентів і промислової продукції [22].

ЮНКТАД також зазначає, що переорієнтація суден на маршрут через мис Доброї Надії збільшує не лише тривалість перевезень, а й витрати. За даними, наведеними ЮНКТАД, довший маршрут із Сінгапура до Північної Європи може збільшувати середні витрати на пальне приблизно на 40%, а викиди парникових газів — приблизно на 70% за рейс в обидва боки. Це показує, що логістична криза має не лише економічні, а й екологічні наслідки [25].

Порушення маршрутів вплинуло і на портову торгівлю в регіоні. За оцінками Світового банку, у період з листопада 2023 року до жовтня 2024 року майже всі з 20 найбільших портів країн Червоного моря та Перської затоки зафіксували помітне скорочення імпорту й експорту. У середньому обсяги морської торгівлі в цих портах зменшилися на 8% порівняно з докризовим рівнем. Найбільші втрати в імпорті спостерігалися в Йорданії та Катарі, а Єгипет, за оцінкою Світового банку, втратив близько 7 млрд доларів доходів від Суецького каналу у 2024 році [22].

Крім фізичного перенаправлення суден, конфлікт впливає на торгівлю через страхування та вартість фрахту. Коли судноплавні компанії оцінюють маршрут як небезпечний, зростають страхові премії, витрати на охорону, паливо та час простою. У результаті дорожчає не лише перевезення енергоносіїв, а й контейнерних товарів. Це відбивається на

кінцевій вартості продукції, особливо для ринків, які залежать від постачання з Азії до Європи [22].

Санкційна політика США проти Ірану є ще одним фактором впливу на глобальну торгівлю. Вона обмежує участь Ірану в міжнародних фінансових операціях, енергетичних проектах, страхуванні, судноплавстві та торгівлі високотехнологічною продукцією. Через це Іран частково випадає з відкритих глобальних ланцюгів постачання або змушений використовувати обмежені й менш прозорі канали торгівлі. Це зменшує передбачуваність міжнародних торговельних потоків і посилює залежність Ірану від вузького кола партнерів [33].

До загострення конфліктного середовища глобальні ланцюги постачання в регіоні працювали переважно через короткі та економічно вигідні маршрути: Ормузьку протоку для енергоносіїв і Суецький канал для контейнерної торгівлі між Азією та Європою. Після посилення напруженості частина цих ланцюгів стала нестабільною: судна почали обходити Африку, зросли строки доставки, витрати на паливе, страхування та фрахт, а порти регіону зафіксували падіння торговельної активності [23].

Таким чином, конфлікт Ірану та США впливає на глобальну торгівлю не лише напряму, а й через ширше регіональне середовище Близького Сходу, де будь-яке загострення швидко відображається на морських перевезеннях і міжнародних ланцюгах постачання [21].

2.4. Вплив конфлікту на глобальне безпекове середовище

Конфлікт між Іраном та США має значний вплив на глобальне безпекове середовище, оскільки він пов'язаний із кількома стратегічними напрямками одночасно: безпекою Перської затоки, свободою судноплавства в Ормузькій протоці, ядерною програмою Ірану, діяльністю підтримуваних

Іраном сил на Близькому Сході, а також позицією США, Європейського Союзу та України щодо стримування іранського впливу [8].

Одним із ключових елементів безпекового виміру є Ормузька протока. Її значення полягає не лише в ролі транспортного маршруту для енергоносіїв, а й у тому, що вона є важелем політичного та військово-стратегічного впливу Ірану. Через своє географічне положення Іран здатний створювати ризики для судноплавства в районі протоки, що змушує США та їхніх союзників підтримувати військово-морську присутність у Перській затоці. Тому будь-яке загострення між Тегераном і Вашингтоном у цьому районі сприймається не лише як регіональна криза, а як загроза стабільності глобальної системи безпеки та міжнародної торгівлі [19].

Через таке значення Ормузька протока часто розглядається як один із головних важелів впливу Ірану. Іран неодноразово використовував загрози щодо обмеження або перекриття судноплавства в протоці як інструмент політичного тиску на США та їхніх союзників. Для Ірану контроль над безпекою в районі Ормузької протоки є способом демонструвати, що без урахування його інтересів стабільність енергетичних і торговельних маршрутів у Перській затоці неможлива [18].

Для Ірану контроль над безпекою в районі Ормузької протоки є способом демонструвати, що без урахування його інтересів стабільність енергетичних і торговельних маршрутів у Перській затоці неможлива [19]. Для США та їхніх союзників, навпаки, свобода судноплавства в Ормузькій протоці є питанням не лише енергетичної, а й глобальної безпеки. Саме тому присутність американських військово-морських сил у регіоні Перської затоки розглядається як інструмент стримування Ірану та гарантування проходу комерційних суден [18].

Безпекова напруга навколо Ормузької протоки впливає і на Європу.

Європейський Союз прямо пов'язує стабільність Перської затоки та свободу судноплавства в Ормузькій протоці з європейською і глобальною безпекою. У заяві Європейської служби зовнішніх справ наголошується, що безпека і стабільність регіону Перської затоки, а також свобода навігації в Ормузькій протоці є фундаментальними складовими стабільності світової економіки та безпосередньо пов'язані з європейською безпекою [33].

Така позиція ЄС пояснюється тим, що Європа залежить від стабільності глобальних енергетичних і торговельних маршрутів. Навіть якщо основні обсяги нафти з Перської затоки спрямовуються до країн Азії, будь-яке порушення судноплавства через Ормузьку протоку може спричинити зростання світових цін на нафту, газ, страхування суден і морські перевезення. Це впливає на інфляцію, енергетичну безпеку, промисловість і загальну економічну стабільність європейських держав.

Європейський Союз у цьому конфлікті намагається поєднувати дипломатичний підхід із санкційним тиском. З одного боку, ЄС підтримує деескалацію, дипломатичне врегулювання та збереження контролю над ядерною програмою Ірану. З іншого боку, Європейський Союз застосовує санкції проти Ірану через його військову підтримку росії у війні проти України та підтримку збройних сил і угруповань у регіоні Близького Сходу й Червоного моря. Рада ЄС продовжувала обмежувальні заходи, пов'язані з іранськими дронами й ракетами, зокрема через військову підтримку росії та озброєних груп у регіоні [34].

Окрему загрозу для Європи становить іранська військово-технічна співпраця з росією. Вона пов'язує конфлікт Ірану та США не лише з Близьким Сходом, а й з європейською безпекою. ЄС запроваджував додаткові санкції проти осіб та організацій, пов'язаних із передачею Іраном ракетних і безпілотних технологій росії. У 2024 році Європейський

Союз ухвалив обмежувальні заходи проти семи фізичних осіб і семи організацій у відповідь на іранські ракетні й дроніві поставки росії [30].

Також окремим безпековим аспектом є розвиток Іраном власного військово-промислового комплексу, зокрема виробництва безпілотних літальних апаратів, ракетних систем і компонентів до них. Це має значення не лише для регіонального балансу сил на Близькому Сході, а й для ширшої міжнародної безпеки, оскільки іранські військові технології використовуються або передаються союзним силам і партнерам Ірану. Особливу увагу США, ЄС та України привертають іранські безпілотники, які стали важливим інструментом асиметричної війни: вони є відносно дешевими у виробництві, можуть застосовуватися масово та створюють загрозу для критичної інфраструктури, військових об'єктів і цивільної безпеки. Через це обмеження доступу Ірану до електроніки, двигунів, мікросхем, навігаційних систем та інших компонентів подвійного призначення стало одним із напрямів санкційної політики США і Європейського Союзу [31].

У цьому контексті Україна є одним із головних прикладів того, як близькосхідний конфлікт і політика Ірану впливають на безпеку поза межами регіону. Іранська підтримка росії створює прямі ризики для України, оскільки іранські дрони та технології використовуються росією у війні. Тому для України конфлікт Ірану та США має не лише дипломатичне або енергетичне значення, а й безпосередній безпековий вимір [30].

Для України важливими є три основні наслідки. По-перше, загострення між Іраном і США може впливати на світові ціни на нафту й газ, що має значення для української економіки, логістики та вартості пального. По-друге, співпраця Ірану з росією посилює загрози для української безпеки, особливо у сфері повітряних атак і військових технологій. По-третє, загострення на Близькому Сході може відволікати

політичну й військову увагу США та європейських партнерів від підтримки України [40].

Ще одним важливим елементом глобальної безпеки є ядерна програма Ірану. Вихід США з ядерної угоди 2015 року та подальше відновлення санкційного тиску посилили недовіру між сторонами. Для США, ЄС та їхніх союзників ризик наближення Ірану до створення ядерної зброї означає можливу зміну балансу сил на Близькому Сході. Для Ірану ядерна програма є інструментом безпеки, політичного торгу та демонстрації суверенітету. Саме тому ядерне питання залишається одним із центральних чинників напруженості [10].

Також конфлікт Ірану та США впливає на безпеку через діяльність підтримуваних Іраном сил у регіоні. Іран має вплив на угруповання в Лівані, Сирії, Іраку та Ємені. Для Тегерана це інструмент регіонального стримування США, Ізраїлю та монархій Перської затоки. Для США, ЄС та їхніх союзників це створює проблему нестабільності, оскільки такі сили можуть атакувати військові об'єкти, судна, енергетичну інфраструктуру або політичних союзників Заходу [8].

Особливо помітним це стало після атак у районі Червоного моря, які вплинули на безпеку судноплавства і світову торгівлю. ЄС пов'язує ці ризики з ширшою дестабілізацією регіону та санкційно реагує на підтримку Іраном озброєних груп на Близькому Сході й у Червоному морі. Тобто для Європи іранський чинник є вже не лише проблемою ядерної програми, а й питанням морської безпеки, торговельних маршрутів і війни росії проти України [22].

Таким чином, вплив конфлікту Ірану та США на глобальне безпекове середовище проявляється у кількох напрямках. По-перше, це ризик військової ескалації в Перській затоці та навколо Ормузької протоки. По-друге, це загроза свободі судноплавства та стабільності світових енергетичних маршрутів. По-третє, це посилення санкційного

протистояння між Іраном, США та ЄС. По-четверте, це загроза ядерної ескалації. По-п'яте, це вплив іранської політики на європейську та українську безпеку через підтримку росії та збройних сил у регіоні Близького Сходу. У результаті конфлікт Ірану та США виходить далеко за межі двосторонніх відносин і стає одним із чинників формування сучасної системи міжнародної безпеки.

Розділ 3. Наслідки конфлікту Ірану та США для України

3.1. Вплив конфлікту Ірану та США на економічну та енергетичну безпеку України

Конфлікт між Іраном та США має для України переважно опосередкований економічний вплив. Україна не є безпосереднім учасником цього протистояння, проте залежить від стану глобальних енергетичних ринків, міжнародної торгівлі, логістичних маршрутів та загальної стабільності світової економіки. Тому загострення ситуації на Близькому Сході може позначатися на українській економіці через зміну цін на нафту, газ, пальне, транспортні послуги, імпорتنі товари та витрати виробничих підприємств [26].

Найважливішим каналом впливу конфлікту Ірану та США на Україну є світовий ринок нафти та нафтопродуктів. Іран розташований біля Перської затоки та Ормузької протоки, через яку проходить значна частина світових енергетичних потоків. Будь-яка загроза судноплавству в цьому регіоні підвищує ризики для постачання нафти й газу, що може призводити до зростання світових цін на енергоносії. Для України це має значення, оскільки країна залишається залежною від імпорту нафтопродуктів і газу. За даними Міжнародного енергетичного агентства, раніше залежність України від імпорту становила близько 83% споживання нафти та 33% природного газу [19].

Водночас у випадку України проблема полягає не лише в імпорті сирової нафти, а насамперед у залежності від готових нафтопродуктів — дизельного пального, бензину, скрапленого газу та інших видів пального. Після початку повномасштабної війни та руйнування частини

нафтопереробної й паливної інфраструктури Україна була змушена значною мірою переорієнтуватися на зовнішні поставки пального з європейського ринку. Тому зростання світових цін на нафту або ускладнення міжнародної логістики може швидко відобразитися на вартості пального всередині країни [27].

Вплив зростання цін на нафту для України не обмежується лише ринком пального. Нафта й нафтопродукти є важливими ресурсами для багатьох сфер економіки, особливо для вторинного сектору, який охоплює промисловість, переробку, виробництво, будівництво та енергозалежні підприємства. Подорожчання нафти підвищує витрати на пальне, енергозабезпечення, транспортування сировини, доставку готової продукції, роботу техніки та генераторів. У результаті зростає собівартість виробництва, що може впливати на ціни товарів і конкурентоспроможність українських підприємств [27].

Насамперед подорожчання бензину й дизельного пального впливає на транспорт і логістику. Пальне є базовим ресурсом для вантажних перевезень, доставки товарів, роботи комерційного транспорту та забезпечення внутрішньої торгівлі. Тому зростання його вартості автоматично підвищує витрати майже для всіх секторів ринку, оскільки більшість товарів потребує перевезення на певному етапі виробництва або реалізації. В умовах війни цей вплив посилюється, адже українська логістика вже ускладнена через руйнування інфраструктури, переорієнтацію торговельних потоків на західний кордон і залежність від автомобільних та залізничних перевезень [29].

Таким чином, зростання цін на нафту та нафтопродукти створює для України не лише проблему подорожчання пального, а й ширший економічний ризик. Оскільки пальне використовується у виробництві, транспортуванні, будівництві, сільському господарстві та роботі критичної інфраструктури, нестабільність нафтового ринку впливає на різні сектори

української економіки. Далі доцільно розглянути окремі напрями цього впливу, зокрема аграрний сектор, промисловість, будівництво, хімічну галузь, критичну інфраструктуру, логістику та імпорт [28].

Одним із важливих секторів, який відчуває наслідки подорожчання нафтопродуктів, є аграрне виробництво. Українське сільське господарство значною мірою залежить від дизельного пального, яке використовується під час посівної, збору врожаю, роботи елеваторів і транспортування продукції до внутрішніх та зовнішніх ринків. Через це нестабільність на нафтовому ринку може впливати на собівартість аграрної продукції, внутрішні ціни та конкурентоспроможність українського експорту. Для України це особливо важливо, оскільки аграрний сектор залишається одним із ключових напрямів економіки та джерелом валютних надходжень [21].

Окремо варто виділити вплив на промисловість. Промислові підприємства залежать від стабільного постачання енергії, сировини, комплектуючих і логістики. Для металургії, машинобудування, харчової промисловості та виробництва будівельних матеріалів нестабільність цін на енергоносії означає зростання виробничих витрат. В умовах війни, коли частина підприємств працює з перебоями через обстріли, пошкодження інфраструктури та відключення електроенергії, додаткове подорожчання енергоносіїв посилює економічний тиск на виробничий сектор [26].

Подорожчання нафти й нафтопродуктів впливає також на будівництво та відновлення інфраструктури. Будівельна галузь залежить від пального для роботи техніки, перевезення матеріалів, виробництва цементу, металоконструкцій, скла, цегли та інших матеріалів. У разі зростання витрат на енергоносії та логістику дорожчає і процес відбудови пошкоджених об'єктів, доріг, мостів, житла та енергетичної інфраструктури. Для України це має особливе значення, оскільки

відновлення економіки та інфраструктури є одним із ключових завдань у воєнний і післявоєнний період [27].

Крім того, нафтопродукти мають значення для хімічної нафтохімічної промисловості. Вони використовуються як сировина або допоміжний ресурс для виробництва пластмас, синтетичних матеріалів, добрив, фарб, мастил, упаковки та інших товарів. Тому зростання світових цін на нафту може впливати не лише на паливний ринок, а й на вартість окремих промислових матеріалів і продукції, яка використовується у виробництві та повсякденному споживанні [26].

Важливим напрямом є також енергетична стійкість України в умовах відключень електроенергії. Під час блекаутів або аварійних відключень значна частина підприємств, лікарень, комунальних служб, торговельних об'єктів і домогосподарств використовує генератори, які працюють на бензині або дизельному пальному. Якщо пальне дорожчає або виникають перебої з його постачанням, це ускладнює роботу резервних джерел живлення, підвищує витрати бізнесу й населення та створює додаткове навантаження на критичні служби. Таким чином, нестабільність нафтового ринку має для України не лише транспортно-логістичне, а й енергетичне значення, оскільки впливає на здатність економіки та інфраструктури працювати в умовах воєнних пошкоджень енергосистеми [26].

Ще одним наслідком є посилення інфляційного тиску. Коли дорожчають енергоносії, пальне, логістика та виробничі ресурси, зростають витрати бізнесу. Це може впливати на ціни продуктів харчування, промислових товарів, будівельних матеріалів, імпортової продукції та послуг. Для України такий вплив є особливо небезпечним, оскільки економіка вже перебуває під тиском війни, руйнування інфраструктури, бюджетних витрат і залежності від міжнародної фінансової допомоги [25].

Конфлікт Ірану та США може впливати і на газовий ринок. Хоча основна увага в цьому протистоянні зосереджена на нафті та Ормузькій протоці, через цей маршрут також проходить значна частина світової торгівлі скрапленим природним газом, насамперед із Катару. Для України це має значення через європейський енергетичний ринок: якщо через напруженість у Перській затоці зростає вартість СПГ, це може впливати на ціни газу в Європі, а отже — і на умови закупівель газу для України, особливо в періоди підготовки до опалювального сезону [29].

Економічний вплив конфлікту Ірану та США на Україну є непрямим, але комплексним. Він проявляється через світові ціни на нафту й газ, доступність нафтопродуктів, вартість пального, логістичні витрати, імпорт, інфляцію та стабільність роботи виробничих секторів. Для України нафтова нестабільність є не лише паливною проблемою, а ширшим економічним ризиком, який впливає на транспорт, аграрний сектор, промисловість, будівництво, хімічну галузь, критичну інфраструктуру та темпи відновлення держави. Саме тому зовнішні події на Близькому Сході можуть мати відчутні наслідки для економічної та енергетичної безпеки України.

3.2. Безпекові наслідки конфлікту: США як союзник України та Іран як партнер росії

Конфлікт між Іраном та США має для України не лише економічне, а й важливе безпекове значення. Це пояснюється тим, що США є одним із ключових союзників України у протидії російській агресії, тоді як Іран розвиває військово-технічну співпрацю з росією. Через це американо-іранське протистояння для України не є віддаленим регіональним конфліктом, а пов'язане з ширшим безпековим середовищем,

у якому формується міжнародна підтримка України та посилюються або обмежуються можливості росії [40].

США відіграють важливу роль у забезпеченні обороноздатності України. Американська підтримка охоплює військову допомогу, фінансування, розвідувальну інформацію, санкційну політику проти росії та дипломатичну підтримку України на міжнародному рівні. Тому будь-яке загострення між США та Іраном може впливати на стратегічні пріоритети Вашингтона. Якщо США змушені одночасно стримувати Іран на Близькому Сході, підтримувати Ізраїль, забезпечувати свободу судноплавства в Перській затоці та Червоному морі, а також продовжувати допомогу Україні, це створює додаткове навантаження на американську зовнішню політику та оборонні ресурси [40].

Для України це має подвійне значення. З одного боку, активна роль США у стримуванні Ірану може бути корисною, оскільки Іран є партнером росії та бере участь у посиленні її військових можливостей. З іншого боку, надмірна ескалація на Близькому Сході може відволікати частину політичної уваги, військових ресурсів і дипломатичних зусиль США від російсько-української війни. Тому для України важливо, щоб підтримка з боку США залишалася стабільною, а близькосхідний напрям не зменшував значення українського питання у зовнішньополітичному порядку денному Вашингтона [8].

Іншим важливим аспектом є співпраця Ірану з росією. Після початку повномасштабної війни Іран став одним із партнерів росії у військово-технічній сфері. Найбільш помітним проявом цієї співпраці стало використання росією безпілотників іранського походження проти України. Йдеться насамперед про ударні безпілотники типу Shahed, які росія застосовує для атак на українські міста, енергетичні об'єкти, промислову інфраструктуру, логістичні вузли та інші цілі. За повідомленням Reuters, у вересні 2024 року Міністерство закордонних

справ України заявляло, що росія з початку повномасштабного вторгнення запустила по Україні понад 8 тисяч безпілотників іранської розробки. Це свідчить про масштабність проблеми для української безпеки [39].

Іранські безпілотники стали для росії важливим інструментом ведення війни, оскільки вони є відносно дешевими, можуть запускатися масово та створюють значне навантаження на українську систему протиповітряної оборони. Їхнє використання дозволяє росії виснажувати український ресурс, змушувати країну витратити дорогі засоби ППО атакувати критичну інфраструктуру та підтримувати постійний психологічний тиск на населення. Особливо небезпечним є застосування таких дронів проти енергетичних об'єктів, оскільки це може призводити до пошкоджень електромереж, перебоїв з електропостачанням і ускладнення роботи підприємств, лікарень, транспорту та комунальних служб [31].

Військово-технічна співпраця Ірану з росією не обмежується лише постачанням готових безпілотників. Важливим питанням є також передача технологій, компонентів і виробничого досвіду. Саме це робить ірансько-російську співпрацю довгостроковою загрозою для України. Якщо росія отримує можливість не лише закуповувати дрони, а й розгортати або розширювати їхнє виробництво на власній території, це збільшує масштаби атак і ускладнює захист українського повітряного простору. Аналітики CSIS зазначали, що з вересня 2024 року росія значно наросила застосування дронів типу Shahed, збільшивши кількість запусків із приблизно 200 на тиждень до понад 1000 на тиждень у березні 2025 року. Це показує, що дрова загроза для України має не епізодичний, а системний характер [31].

Окрему небезпеку становить іранська ракетна та безпілотна промисловість. Іран протягом тривалого часу розвиває власний військово-промисловий комплекс, зокрема виробництво ударних дронів,

ракетних систем і компонентів до них. Для України це важливо тому, що технології, створені або підтримані Іраном, можуть потрапляти до росії та використовуватися проти української інфраструктури. Крім того, сам факт військової співпраці між Іраном і росією формує ширший антизахідний блок держав, які зацікавлені в ослабленні позицій США, ЄС і України [30].

Реакція США на ірансько-російську співпрацю має для України важливе значення. США розглядають підтримку Іраном російської війни проти України як частину ширшої загрози міжнародній безпеці. У відповідь Вашингтон застосовує санкції проти іранських компаній, фізичних осіб і мереж постачання, пов'язаних із виробництвом безпілотників, ракет і компонентів подвійного призначення. Такі обмеження спрямовані на те, щоб ускладнити Ірану доступ до електроніки, двигунів, мікросипів, навігаційних систем, фінансування та міжнародних каналів закупівель [33].

Європейський Союз також реагує на військову підтримку Іраном росії. Рада ЄС встановила окремий санкційний режим у зв'язку з військовою підтримкою Іраном російської агресії проти України, а також запроваджувала обмеження проти іранських осіб і організацій, пов'язаних із дронами та ракетами. Це важливо для України, оскільки санкції проти Ірану мають не лише політичний, а й практичний безпековий сенс: вони можуть обмежувати виробництво озброєнь, ускладнювати постачання компонентів і зменшувати можливості Ірану підтримувати росію [39].

Таким чином, безпекові наслідки конфлікту Ірану та США для України проявляються через два основні напрями. Перший — це роль США як ключового союзника України, від стабільності підтримки якого залежить обороноздатність української держави. Другий — це співпраця Ірану з росією, яка створює прямі загрози для української безпеки через використання іранських дронів, передачу технологій, розвиток

виробництва безпілотників і можливе розширення військово-технічної взаємодії. У цьому контексті конфлікт між Іраном і США безпосередньо пов'язаний із безпековими інтересами України, оскільки впливає на баланс сил між союзниками України та державами, які підтримують росію [40].

3.3 Конфлікт Ірану та США як чинник посилення санкційного тиску на Іран і розвитку оборонного потенціалу України

Конфлікт між Іраном та США для України має переважно ризиковий характер, однак у ньому можна виокремити й окремі непрямі можливості. Йдеться не про прямий позитивний вплив самого конфлікту, а про ті наслідки, які можуть посилювати міжнародну увагу до іранської військово-технічної співпраці з росією. Для України це важливо, оскільки Іран виступає одним із партнерів росії у сфері виробництва й постачання безпілотних технологій, а США та Європейський Союз є ключовими учасниками санкційного тиску на Тегеран. Одним із таких напрямів є посилення санкцій проти Ірану. Загострення відносин між Іраном і США зазвичай супроводжується розширенням санкційної політики, яка стосується не лише енергетичного сектору, а й військово-промислового комплексу, виробництва дронів, ракетних програм, фінансових операцій та міжнародних мереж постачання. Для України це має практичне значення, оскільки обмеження доступу Ірану до технологій, мікрочипів, двигунів, навігаційних систем, електроніки та компонентів подвійного призначення може ускладнювати виробництво озброєнь, які потім можуть передаватися росії або використовуватися в її інтересах [39].

Санкційний тиск також може обмежувати можливості Ірану щодо поглиблення співпраці з росією. Якщо іранські компанії, банки, логістичні структури та посередницькі мережі потрапляють під міжнародні

обмеження, це ускладнює фінансування, транспортування та технологічне забезпечення військових програм. Для України це важливо, оскільки будь-яке ускладнення ірансько-російської співпраці потенційно зменшує можливості росії отримувати додаткові безпілотники, комплектуючі, технології або виробничу підтримку з боку Ірану. Таким чином, санкції проти ірану можуть мати не лише близькосхідне, а й українське безпекове значення [33].

Ще одним непрямым наслідком є зростання уваги Заходу до зв'язку між Іраном і росією. Для України важливо, щоб іранська підтримка російської агресії розглядалася не як окремий епізод, а як частина ширшої загрози європейській безпеці. Використання росією іранських безпілотників проти українських міст, енергетичних об'єктів і критичної інфраструктури демонструє, що дії Ірану мають наслідки не лише для Близького Сходу, а й для війни в Європі. Тому Україна може використовувати міжнародну увагу до Ірану для посилення власної дипломатичної аргументації, розширення санкцій і поглиблення співпраці із США та ЄС [34].

У цьому контексті важливим є контроль за постачанням компонентів подвійного призначення. Багато сучасних безпілотників і ракетних систем залежать від електроніки, навігаційних модулів, двигунів, мікросхем і деталей, які можуть вироблятися в різних країнах та потрапляти до Ірану через посередницькі мережі. Посилення санкцій і міжнародного контролю за такими постачаннями може зменшувати можливості Ірану розвивати власні військові програми та передавати відповідні технології росії. Для України це є важливим елементом не лише зовнішньої політики, а й практичної безпеки [39].

Окремим напрямом є розвиток українського оборонного потенціалу. Масове використання росією іранських дронів показало, що сучасна війна потребує не лише класичних систем озброєння, а й великої кількості

безпілотників, засобів радіоелектронної боротьби, систем виявлення повітряних цілей та засобів протидії дронам. У відповідь Україна почала активніше розвивати власне виробництво безпілотних систем, технології боротьби з дронами, засоби РЕБ і рішення для захисту критичної інфраструктури. Тобто ірансько-російська військова співпраця стала одним із чинників, який прискорив адаптацію України до нових умов війни.

Окремим важливим наслідком ірансько-російської військово-технічної співпраці стало прискорення розвитку українського оборонного виробництва. Масове використання росією іранських безпілотників типу Shahed показало, що сучасна війна потребує не лише традиційних видів озброєння, а й великої кількості відносно дешевих, мобільних і технологічно гнучких рішень. Для України це стало стимулом до активнішого розвитку власних безпілотних систем, засобів радіоелектронної боротьби, систем виявлення повітряних цілей та засобів протидії дронам [37].

До початку повномасштабної війни українське виробництво дронів не мало таких масштабів, як після 2022 року. За даними Reuters, Президент України Володимир Зеленський у 2024 році заявляв, що Україна здатна виробляти до 4 млн дронів на рік, а виробництво дронів до початку повномасштабного вторгнення фактично не було настільки розвиненим. Це свідчить про швидку трансформацію українського оборонно-промислового комплексу в умовах війни та про перехід до масового виробництва технологій, які мають вирішальне значення на полі бою [36].

Важливим напрямом стало виробництво не лише ударних або розвідувальних дронів, а й засобів протидії безпілотникам. Російські атаки із застосуванням іранських Shahed створили потребу у відносно дешевих способах перехоплення таких цілей, оскільки використання дорогих ракет протиповітряної оборони проти дешевших дронів є економічно

невигідним. Саме тому Україна почала розвивати напрям дронів-перехоплювачів, мобільних систем виявлення, засобів РЕБ і програмних рішень для координації протидії повітряним загрозам [35; 37]. Reuters у 2025 році повідомляв, що Україна розпочала масове виробництво дронів-перехоплювачів для посилення протиповітряної оборони [37].

Цей процес має не лише військове, а й економічне значення. Розвиток власного виробництва озброєнь створює нові технологічні підприємства, стимулює інженерні розробки, залучає приватні компанії та формує новий сектор оборонної економіки. Україна поступово переходить від залежності лише від зовнішньої військової допомоги до поєднання підтримки партнерів із власним виробництвом. Міністерство оборони України зазначало, що у 2025 році оборонна промисловість країни досягла виробничої спроможності близько 35 млрд доларів, що демонструє значне зростання ролі внутрішнього оборонного сектору [38].

Власне виробництво також підвищує стійкість України до затримок міжнародної допомоги. Якщо постачання окремих видів озброєння від партнерів сповільнюється через політичні рішення, бюрократичні процедури або інші міжнародні кризи, внутрішнє виробництво дозволяє частково компенсувати ці ризики. Це особливо важливо в умовах, коли США змушені одночасно реагувати на кілька безпекових викликів — війну росії проти України, напруженість на Близькому Сході, протистояння з Іраном і захист союзників у регіоні [40].

Окремо слід підкреслити, що український досвід протидії іранським дронам поступово набуває міжнародного значення. Україна не лише адаптується до нових загроз, а й формує практичні технологічні рішення, які можуть бути корисними для союзників. Reuters у 2026 році зазначав, що українські оборонні технології у сфері безпілотних систем і протидії дронам викликають значний інтерес у США та європейських партнерів. Це означає, що Україна поступово перетворюється не лише на отримувача

військової допомоги, а й на джерело важливого бойового досвіду та інновацій у сфері сучасної війни [37].

Таким чином, використання росією іранських дронів стало для України серйозною безпековою загрозою, але водночас прискорило розвиток власного оборонного виробництва. Україна активніше розвиває дрони, засоби протидії безпілотникам, системи радіоелектронної боротьби, технології виявлення цілей і рішення для захисту критичної інфраструктури. У довгостроковій перспективі це посилює оборонний потенціал держави, зменшує залежність від зовнішніх поставок і формує нову роль України як важливого учасника європейської оборонно-технологічної системи [38].

Розвиток українського оборонного виробництва має довгострокове значення. Україна поступово переходить від залежності лише від зовнішньої військової допомоги до поєднання підтримки партнерів із нарощуванням власного військово-промислового потенціалу. Це стосується не лише виробництва дронів, а й створення систем виявлення, перехоплення, радіоелектронної боротьби, мобільних вогневих груп і технологій захисту енергетичних об'єктів. Такий підхід дозволяє швидше реагувати на нові типи загроз, зокрема масоване застосування дронів і ракет [38].

Важливо також, що співпраця України зі США та Європейським Союзом у цій сфері може поглиблюватися. Йдеться про обмін розвідувальною інформацією, санкційну координацію, контроль за поставанням компонентів, підтримку української протиповітряної оборони, розвиток технологій протидії безпілотникам і посилення оборонної промисловості. У цьому сенсі конфлікт Ірану та США опосередковано впливає на формування нових напрямів співпраці України з партнерами, оскільки загроза з боку іранських технологій стає спільною проблемою для України, США та Європи.

Таким чином, конфлікт Ірану та США не можна розглядати як позитивне явище для України, оскільки він загалом посилює міжнародну нестабільність. Водночас у його наслідках можна виокремити певні непрямі можливості: посилення санкційного тиску на Іран, обмеження його співпраці з росією, зростання уваги Заходу до іранських дронів і ракетних технологій, а також прискорення розвитку українського оборонного потенціалу. Для України це має значення, оскільки дозволяє поєднувати дипломатичний тиск, міжнародну підтримку та власне оборонне виробництво у відповідь на загрози, пов'язані з ірансько-російською співпрацею.

Висновки

У бакалаврській роботі було досліджено вплив конфлікту між Іраном та Сполученими Штатами Америки на міжнародне економічне та політичне середовище, а також визначено його наслідки для України. Проведений аналіз показав, що американо-іранське протистояння є не лише регіональним конфліктом на Близькому Сході, а й важливим чинником глобальної економічної, енергетичної, логістичної та безпекової нестабільності.

У першому розділі було розглянуто теоретико-методологічні основи дослідження геоконфліктів. Встановлено, що геоконфліктологія є важливим напрямом політичної географії, оскільки дозволяє аналізувати конфлікти не лише як політичні або військові явища, а і як просторові процеси, пов'язані з територією, ресурсами, транспортними шляхами, кордонами та сферами впливу. Конфлікт Ірану та США є показовим прикладом такого геополітичного протистояння, оскільки поєднує історичні, політичні, економічні, енергетичні та безпекові чинники. Для його дослідження було використано історичний, політико-географічний, геополітичний, геоekonomічний, статистичний і порівняльний методи, а також системний підхід.

У другому розділі було проаналізовано історичні передумови, причини та хронологію конфлікту між Іраном і США. Встановлено, що сучасне протистояння сформувалося внаслідок тривалого накопичення суперечностей: Ісламської революції 1979 року, кризи із заручниками в американському посольстві, санкційної політики, ядерної програми Ірану, виходу США зі Спільного всеосяжного плану дій у 2018 році, ліквідації

Касема Сулеймані у 2020 році та подальших етапів ескалації. Конфлікт має багатовимірний характер, оскільки охоплює не лише двосторонні відносини США та Ірану, а й ширший регіональний контекст Близького Сходу.

Особливе значення в межах дослідження було приділено впливу конфлікту на світові ринки нафти, газу та енергоносіїв. Географічне положення Ірану біля Перської затоки та Ормузької протоки робить його важливим суб'єктом у глобальній енергетичній системі. Через Ормузьку протоку проходить значна частина світової торгівлі нафтою та скрапленим природним газом, тому будь-яке загострення в регіоні створює ризики для постачання енергоносіїв, впливає на ціни на нафту, очікування інвесторів і стабільність енергетичних ринків. Було встановлено, що навіть окремі військово-політичні події, пов'язані з Іраном і США, можуть швидко впливати на нафтові ціни та фінансові ринки.

Також було визначено, що конфлікт Ірану та США впливає на глобальну торгівлю та логістичні ланцюги. Напруженість у Перській затоці, Червоному морі, Баб-ель-Мандебській протоці та районі Суецького каналу створює ризики для морських перевезень, підвищує вартість страхування суден, фрахту та змушує компанії змінювати маршрути. Це призводить до збільшення строків доставки, зростання витрат на паливе та порушення стабільності міжнародної торгівлі. Таким чином, регіональний конфлікт на Близькому Сході має наслідки для глобальної логістики та світової економіки загалом.

У роботі було показано, що конфлікт між Іраном та США має значний вплив і на глобальне безпекове середовище. Іран використовує своє географічне положення, військово-політичний вплив і підтримку союзних сил у регіоні як інструменти тиску на США та їхніх партнерів. Водночас США та Європейський Союз застосовують дипломатичні, військово-політичні та санкційні механізми для стримування Ірану.

Особливу загрозу становить розвиток іранського військово-промислового комплексу, зокрема виробництво дронів і ракетних технологій, які мають значення не лише для Близького Сходу, а й для європейської безпеки.

У третьому розділі було визначено наслідки конфлікту Ірану та США для України. Встановлено, що економічний вплив цього конфлікту на Україну є переважно непрямим, але комплексним. Він проявляється через світові ціни на нафту й газ, доступність нафтопродуктів, вартість пального, логістичні витрати, імпорт, інфляцію та стабільність роботи виробничих секторів. Для України нафтова нестабільність є не лише паливною проблемою, а ширшим економічним ризиком, який впливає на транспорт, аграрний сектор, промисловість, будівництво, хімічну галузь, критичну інфраструктуру та темпи відновлення держави.

Особливе значення для України має безпековий вимір конфлікту. США є одним із ключових союзників України у протидії російській агресії, тоді як Іран розвиває військово-технічну співпрацю з росією. Використання росією іранських безпілотників проти українських міст, енергетичних об'єктів і критичної інфраструктури демонструє, що іранська політика має прямі наслідки для безпеки України. Іранські дрони створюють додаткове навантаження на українську систему протиповітряної оборони, виснажують ресурси та посилюють загрози для цивільного населення й енергетичної інфраструктури.

Водночас у наслідках конфлікту Ірану та США для України можна виокремити окремі непрямі можливості. Посилення санкційного тиску на Іран з боку США та Європейського Союзу може обмежувати доступ Ірану до технологій, фінансування, мікрочипів, двигунів, навігаційних систем та компонентів подвійного призначення. Це, у свою чергу, може ускладнювати виробництво іранських дронів і ракет, а також обмежувати військово-технічну співпрацю Ірану з росією. Для України це має практичне безпекове значення, оскільки зменшення можливостей Ірану

підтримувати росію потенційно знижує частину загроз для української території.

Окремо було визначено, що масове використання росією іранських дронів стало одним із чинників прискорення розвитку українського оборонного виробництва. Україна активніше розвиває власні безпілотні системи, засоби радіоелектронної боротьби, системи виявлення повітряних цілей, дрони-перехоплювачі та технології захисту критичної інфраструктури. Це свідчить про поступовий перехід України від залежності лише від зовнішньої військової допомоги до поєднання підтримки партнерів із розвитком власного оборонно-промислового потенціалу.

Конфлікт Ірану та США має для України багатовимірне значення. Він створює економічні ризики через нестабільність енергетичних ринків, логістики та імпорту; безпекові ризики через співпрацю Ірану з росією; водночас відкриває непрямі можливості через посилення санкційного тиску на Іран, зростання уваги Заходу до ірансько-російської співпраці та розвиток українського оборонного потенціалу. Таким чином, американо-іранське протистояння є важливим чинником не лише міжнародної політики та економіки, а й національної безпеки України.

Список використаних джерел:

1. Гудзеляк І., Ванда І. Політична географія: навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2021. 180 с.
2. Стафійчук В. І. Політична географія світу: навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2016. 306 с.
3. Політична географія і геополітика: навчальний посібник / Б. П. Яценко та ін. Київ: Либідь, 2007. 256 с.
4. Панасенко Г., Ковальчук С. Ukrainian geo-conflict position: neighbourhood level. The Journal of V. N. Karazin Kharkiv National University. Series: International Relations. Economics. Country Studies. Tourism. 2019. № 10. С. 36–40. DOI: 10.26565/2310-9513-2019-10-03.
5. Сливка Р. Р. Політико-територіальний конфлікт: особливості використання поняття у географії. 2011.
6. Шевченко А. А. Територіальні спори країн як фактор формування сучасної політичної карти світу: кваліфікаційна робота. Кривий Ріг, 2020. 88 с.
7. Reuber P. Conflict studies and critical geopolitics: theoretical concepts and recent research in political geography. GeoJournal. 2000. Vol. 50. P. 37–43.
8. U.S. Relations With Iran. Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/articles/us-relations-iran>
9. Iran hostage crisis. Encyclopaedia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/event/Iran-hostage-crisis>
10. What Is the Iran Nuclear Deal? Council on Foreign Relations. URL: <https://www.cfr.org/backgrounders/what-iran-nuclear-deal>
11. Iranian Crises. Office of the Historian, U.S. Department of State. URL: <https://history.state.gov/departmenthistory/short-history/iraniancrises>

12. Selected Records Concerning the Iran Hostage Crisis. National Archives.
URL:
<https://www.archives.gov/research/foreign-policy/iran-hostage-crisis>
13. Iran Revolution and Hostage Crisis, 1979–1981. National Security Archive. URL:
<https://nsarchive.gwu.edu/events/iran-revolution-hostage-crisis-1979-1981>
14. Statement by the Department of Defense. U.S. Department of Defense.
URL:
<https://www.war.gov/News/Releases/Release/article/2049534/statement-by-the-department-of-defense/>
15. Trump: No Casualties in Iranian Missile Attack; U.S. Won't Allow Nuclear Iran. U.S. Department of Defense. URL:
<https://www.war.gov/News/News-Stories/Article/Article/2052632/trump-no-casualties-in-iranian-missile-attack-us-wont-allow-nuclear-iran/>
16. Iran launches missiles at Iraqi air base housing US troops. ABC News. 2020. URL:
<https://www.abc.net.au/news/2020-01-08/iran-launches-missiles-at-iraqi-air-base-housing-us-troops/11851500>
17. Report to Congress on U.S.-Iran Conflict. USNI News. 2020. URL:
<https://news.usni.org/2020/01/08/report-to-congress-on-u-s-iran-conflict>
18. World Oil Transit Chokepoints. U.S. Energy Information Administration. URL:
https://www.eia.gov/international/analysis/special-topics/World_Oil_Transit_Chokepoints
19. The Strait of Hormuz is the world's most important oil transit chokepoint. U.S. Energy Information Administration. URL:
<https://www.eia.gov/todayinenergy/detail.php?id=65504>

20. Oil prices jump after U.S. air strike kills top Iranian commander. Reuters. 2020. URL: <https://www.reuters.com/article/world/oil-prices-jump-after-us-air-strike-kills-top-iranian-commander-idUSKBN1Z202Z>
21. Maritime trade under pressure: growth set to stall in 2025. UNCTAD. URL: <https://unctad.org/news/maritime-trade-under-pressure-growth-set-stall-2025>
22. Red Sea attacks disrupt global trade. International Monetary Fund. 2024. URL: <https://www.imf.org/en/blogs/articles/2024/03/07/red-sea-attacks-disrupt-global-trade>
23. Navigating troubled waters: the Red Sea shipping crisis and its global impact. World Bank Blogs. URL: <https://blogs.worldbank.org/en/developmenttalk/navigating-troubled-waters-the-red-sea-shipping-crisis-and-its->
24. Impacts of the Red Sea shipping crisis. UNCTAD. URL: https://unctad.org/system/files/non-official-document/cimem7-2024-ppt05ahmedelshazly_en.pdf
25. World Bank report on the Red Sea shipping crisis. World Bank. URL: <https://documents1.worldbank.org/curated/en/099253002102539789/pdf/IDU10b8b59671dbc814cfc19c4a1299ff54854ba.pdf>
26. Ukraine energy profile. International Energy Agency. URL: <https://www.iea.org/reports/ukraine-energy-profile>
27. Ukraine has enough diesel for March, April volumes uncertain, says consultancy. Reuters. 2026. URL: <https://www.reuters.com/business/energy/ukraine-has-enough-diesel-march-april-uncertain-says-consultancy-2026-03-23/>

28. A pre-winter assessment — Ukraine's Energy Security. International Energy Agency. 2025. URL: <https://www.iea.org/reports/ukraines-energy-security/a-pre-winter-assessment>
29. Gas Market Report, Q1-2025. International Energy Agency. 2025. URL: <https://www.iea.org/reports/gas-market-report-q1-2025>
30. Ukraine says Russia launched 8,060 Iran-developed drones during war. Reuters. 2024. URL: <https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-says-russia-launched-8060-iran-developed-drones-during-war-2024-09-13/>
31. Jensen B., Atalan Y. Drone Saturation: Russia's Shahed Campaign. Center for Strategic and International Studies. 2025. URL: <https://www.csis.org/analysis/drone-saturation-russias-shahed-campaign>
32. Russia Conducts Largest Air Attack on Ukraine to Date. Center for Strategic and International Studies. 2025. URL: <https://www.csis.org/analysis/russia-conducts-largest-air-attack-ukraine-date>
33. EU sanctions against Iran. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-iran/>
34. Timeline — EU sanctions against Iran. Council of the European Union. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-iran/timeline-eu-sanctions-against-iran/>
35. Inside Ukraine's drive to defeat the dreaded Shahed drone. Reuters. 2026. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/inside-ukraines-drive-defeat-dreaded-shahed-drone-2026-04-29/>
36. Ukraine ramps up arms production, can produce 4 million drones a year, Zelenskiy says. Reuters. 2024. URL:

<https://www.reuters.com/world/europe/ukraine-ramps-up-arms-production-can-produce-4-million-drones-year-zelenskiy-2024-10-02/>

37. Ukraine begins mass production of interceptor drones to bolster air defence. Reuters. 2025. URL: <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/ukraine-begins-mass-production-interceptor-drones-bolster-air-defence-2025-11-14/>
38. The Ministry of Defence secured over \$6 billion for Ukraine's defense industry in 2025. Ministry of Defence of Ukraine. URL: <https://mod.gov.ua/en/news/the-ministry-of-defence-secured-over-6-billion-for-ukraine-s-defense-industry-in-2025>
39. US hits China- and Hong Kong-based entities with sanctions over Iran weapons. Reuters. 2026. URL: <https://www.reuters.com/business/finance/us-hits-china-hong-kong-based-entities-with-sanctions-over-iran-weapons-2026-06-10/>
40. Ukraine and Russia Sanctions. U.S. Department of State. URL: <https://2021-2025.state.gov/division-for-counter-threat-finance-and-sanctions/ukraine-and-russia-sanctions/>